

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Fondul familial „Basarab Brâncoveanu“

AL. NASTOVICI

Fondul familial „Basarab Brâncoveanu“, aflat la filiala bucureșteană a Arhivelor Statului, s-a constituit pe măsura achiziționării unor documente provenind fie de la membri ai acestei familii, fie, cea mai mare parte, dintr-o donație a Academiei Republicii Socialiste România, din anii 1978 și, respectiv, 1981.

Inițiativa constituirii acestui fond s-a datorit, deci, existenței unui număr relativ important de documente create de ultimii descendenți ai familiei Brâncoveanu care au trăit în secolele al XIX-lea și, îndeosebi, al XX-lea.

Dinastia Basarab¹ a domnit, cu intermitențe, în Țara Românească, primii săi reprezentanți pe scena istoriei apărînd pe meleaguri oltene, încă înainte de 1330, probabil în prima jumătate a veacului al XIII-lea. Dintre figurile de seamă ale familiei se remarcă domnitorii Basarab I (c. 1310—1352), fiul lui Ivanco, Basarab II Laiotă (cel Bătrîn sau Negrul), care a domnit în anii 1473—1477, în alternanță cu Vlad Țepeș și Radu cel Frumos, urmat de Basarab cel Tânăr (Țepeluș), iar mai târziu de Neagoe Basarab (1512—1521), Matei Basarab (1632—1654), George Bibescu (1842—1848) și Barbu (Bibescu) Știrbey.

Familia Brâncoveanu apare în documentele secolului al XVI-lea: Vilsan de la Caracal — mort în anul 1560 — era soțul Margii din Craiovești, iar fiul lor, Danciul de la Brâncoveni, a fost mare vornic — mort în anul 1600 la Alba-Iulia —; din unirea acestuia cu Stana, sora lui Radu Șerban Basarab, se naște Matei Basarab (Brâncoveanu) — prim moment de apropiere între cele două mari familii.

Posedînd domenii, la început, în sudul Olteniei (moșia Brâncoveni), familia dobîndește vază mai ales în timpul domniei lui Constantin (al II-lea Basarab) Brâncoveanu (1688—1714), rămînînd și după moartea năprasnică a acestuia una dintre influențele familiei boierești ale Țării Românești.

În secolul al XIX-lea pe tronul Țării Românești se află din nou descendenți ai familiei Basarab Brâncoveanu: în anul 1825, principesa Zoe Basarab Brâncoveanu, fiica prințului Alexandru Mavrocordat și a Caterinei Balș — și fiică adoptivă a principelui Grigore Brâncoveanu și a Saftei, născută Balș —, a devenit soția lui Grigore Bibescu, domn al Țării Românești între anii 1842—1848, cu care are un fiu, Grigore, născut în anul 1827; acesta, adoptat de banul Grigore Brâncoveanu, devine Grigore Brâncoveanu. El va apărea în documente drept Grigore Basarab Brâncoveanu, ducînd mai departe un nume celebru odinioară. A fost căsătorit cu Ralu(ca), fiica lui Mazurus Pașa, ambasadorul Înaltei Porți la Londra, cu care a avut trei copii: două fiice (Ana-Elisabeta, născută în anul 1876, viitoare

¹ * * * — *Livre d'or de la noblesse phanariote et des familles princieres de la Valachie et de Moldavie*, Athena, 1904, p. 15—32; O. G. Lecca, *Familiiile boierești române. Istorie și genealogie*, București, 1899, p. 46—59; 90—94; C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, f. an, f. 17—24, 57—65, 231—245, 417—445; G. Bibescu, *Domnia lui Bibescu. Corespondență și documente (1843—1856)*. Tom. I, București, 1893, p. 33—40, 455—457; L. Predescu, *Enciclopedia „Cugătearea”*, Craiova, 1939, p. 86—87, 123—124.

contesă de Noailles, care, sub numele de Ana de Noailles, va fi cunoscută ca una dintre cele mai talentate poetese ale generației sale) și Caterina-Elena (născută în anul 1878, viitoare prințesă de Caraman-Chimay), precum și un fiu, Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu (născut în anul 1875, la Amphion, Haute Savoie, în anul 1900 deputat de Botoșani, apoi de Olt; în anii '20 a condus revista „La Renaissance Latine” care apărea la Paris, șef al organizației Partidului Național Țărănesc din județul Romanai).

Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu a fost căsătorit de două ori: prima dată cu Eugenia Antoniadis (1909), cu care a avut un fiu, Matei Grigore Ion (1913), iar a doua oară în anul 1918, cu Nicole (Colette) Cesianu (fiica marchizei Elena Clara de Belloy de Saint Lienard, născută Bibescu, și a lui Dimitrie Cesianu, director general al P.T.T. — mort în anul 1898), cu care a avut trei băieți: Marin Dumitru Petre (Constantin, Costi), născut în anul 1920, Ion Marin Badu (Mihai), născut în anul 1921, și Nicolae Gheorghe (George), născut în anul 1922, precum și o fiică, Elisabeta (Lizzie), născută în anul 1931.

Am subliniat această ultimă descendență pentru că majoritatea documentelor care alcătuiesc fondul prezentat provin de la Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu și cei apropiați lui, fapt reflectat și de organizarea documentelor în cadrul fondului, pe persoane, în funcție de gradul de rudenie față de el.

Poseziunile familiei Basarab Brâncoveanu (strict Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu) în România, în anii 1900—1948, erau moșiile Brâncoveni, Cesiene, Chiajna, Fintinele-Drăghicești-Giulești, Ghidiciu, Ștefănești, Obilești; castelul de la Breaza și reședința din București.

Documentele fondului familial „Basarab Brâncoveanu” datează din anii 1864—1964 și au constituit baza alcătuirii pe criterii arhivistice a 157 u.a. (0,45 m.l.).

Ținând seama că o parte dintre documente erau inventariate în vederea achiziționării lor, iar majoritatea nu aveau nici un fel de evidență, în anul 1981 s-a procedat la reordonarea și inventarierea lor, respectând criteriile arhivistice în vigoare: documente care se referă la întreaga familie; acte de proprietate; acte rezultate din administrarea bunurilor; documentele membrilor de familie.

O serie de documente și informații provenind de la membrii acestei familii sînt cuprinse și în alte fonduri, atât familiale sau personale (unele aflîndu-se în păstrarea filialei bucureștene a Arhivelor Statului — familiile Darvari, Mavrocordat, Bibescu, „Colecția de documente”, altele la D.G.A.S.), cit și în fondurile administrative, cele care reflectă cel mai bine scena politică, socială, culturală unde și-au desfășurat activitatea personaje celebre care au aparținut acestei familii.

Zona cea mai atrăgătoare a fondului, care poate fi considerată și cea mai importantă, este cea a scrisorilor. Corespondența purtată atît de Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu, dar mai ales de soția sa, Nicole, cu personalități ale vieții politice și științifice ale timpului, aduce, uneori, o notă de inedit asupra vieții și activității acestora.

Scrisorile marchizei de Belloy de Saint Lienard, adresate fiicei sale în anii '20 de la Paris, reflectă poziția cercurilor politice franceze față de România în concertul națiunilor europene.

Scrisoarea Marthei Bibescu, din 6 martie 1932, exprimă bucuria acesteia la primirea veștii despre nașterea fiicei Nicolei, Elisabeta.

Dimitrie Gusti scria aceleiași Nicole, la 21 august 1939, despre „amînarea Congresului Internațional de Sociologie — care urma să-și desfășoare lucrările la București, — din cauza situației internaționale precare”.

În anul 1946 principele Nicolae de Hohenzollern îi scrie aceleiași în legătură cu preocupările sale literare, dar și relativ la „achitarea reparațiilor pe care România le plătește statelor aliate”.

Actele de stare civilă formează o altă parte însemnată în economia fondului, de o deosebită valoare fiind actul de deces (13 iunie 1933) al contesei Ana-Elisabeta de Noailles, sora lui Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu, celebra poeteasă a începutului de veac, despre care Jean Rostand, membru al Academiei Franceze, scria: „A cunoscut o glorie uluitoare. Prima sa culegere de poezii, *Le Coeur innombrable* (1901), a avut o primire entuziastă, urmată de *l'Ombre des jours*, *Les Eblouissements* (1907), *Les Vivants et les morts* (1913), *L'Honneur de souffrir* (1927). A publicat, de asemenea, romane și eseuri”². Totodată se păstrează și certificatul de naștere al fiului acesteia, Anne Jules Emmanuel Grégoire (1900).

O piesă de valoare deosebită este testamentul olograf al prințului George Dimitrie Bibescu, cel care fusese domn în Țara Românească și a abdicat în timpul Revoluției din anul 1848, datînd din 15 ianuarie 1872.

Documentele care se referă la preocupările financiare ale membrilor familiei, succesiuni și acte de partaj, precum și stabilirea succesorilor pentru: Safta Brâncoveanu (1887), Grigore Basarab Brâncoveanu (1900), Zoe Basarab Brâncoveanu (1895), Alexandru I. Filipescu (1916) și Ana de Noailles (1933), sînt completate de acelea care reflectă activitatea propriu-zisă de administrare a unora dintre proprietățile familiei, ca: hotărnicia „pentru delimitarea locuitorilor foști clăcași din comuna Breaza de Sus, județul Prahova” (1897); „Carte de hotărnicie pentru moșia Comarnic, cu trupul Muntelui Manole, din județul Prahova, plaiurile Peleşul și Teleajenul” (1894); „act de estimațiune a moșiei Ghidiciul, județul Dolj” (1894); convențiile încheiate între unii dintre membrii familiei în anii 1891—1897 pentru cumpărarea Palatului Mogoșoaia; „situația suprafețelor moșiilor care aparțin prințului Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu (1940) ș.a.

Pe lângă 6 documente cartografice (hărți) editate, o colecție de fotografii (127) întregeste imaginea acestui fond familial. Fotografiile înfățișează membri ai familiei: Nicole și Constantin Mihai Basarab Brâncoveanu și copiii lor, contele Léo Starjenski, prințul George Bibescu, dar și personalități politice ale timpului, Take Ionescu, Henri Berthelot ș.a. De asemenea, există câteva reproduceri ale unor icoane executate de pictorul Octavian Smigelski, aflate în catedralele din Blaj (6) și Sibiu (1).

Documentele cartografice și cele fotografice sînt păstrate în colecția de planuri și hărți și, respectiv, în cea de fotografii (în curs de organizare).

Noi instrumente de informare la sala de studii a Direcției Generale a Arhivelor Statului

VARVARA AIOANEI, FLORICA RANCA

Direcția Generală a Arhivelor Statului, răspunzînd imperativelor puse în fața cercetării științifice românești de conducerea de partid și de stat, de tovarășul

² Jean Rostand, *Anna de Noailles, princesse de Brancovan*, în „Historia”, Paris, nr. 360/1976, p. 101.